

МАРЉИВОСТ МАГИЈЕ: ЈОСИФ БРОДСКИ

I

„Август је“, објаснио ми је један руски пјесник у изгнанству, „мушкарац на руском; стога, када у пјесми кажеш ‘Кућна служавка, Август’...“ Прогунђао је. На руском, мјесеци имају одређени род. Именице имају мушки или женски завршетак, али – осим када су персонификовани – мјесеци су једноставно именице. Наравно, у традицији пасторалне поезије постојале су традиционалне персонификације мјесеци. Мај је био женског рода, бијела дјевојка у бијелој хаљини на ливади пуној бијелог цвијећа; Јун је треперио од умотаног грома руже, од растворених срца љубавника; Децембар бјеше сребровласи старац с брадом од леденица. Међутим, ове персонификације биле су слике из календара, не граматика. Ако је Август на руском мушкарац, што је он представљао овом изгнаном пјеснику? Радника косе боје пшенице с вилама у руци на неком револуционарном плакату?

Ја сам замишљао Август као служавку и куварицу, с бијелом марамом на глави од ебановине, док трга чаршаве с конопца за веш у кући крај мора, као што олује током мјесеца ураганâ тргају једра с карипског хоризонта. У реском звуку тог мјесеца бјеше шуштање суве траве, и клепета простртог веша и шиштања морске пјене; али када би енглеска ријеч превукла своју сјенку преко руског крајолика, преко његовог замишљеног љета, могао бих да га оличим као мушкараца или као жену. Август, као мушкарац, био би један од оних сморених, доконих интелектуалаца у Чеховљевим драмама, гласа уљуљујућег и наркотичног колико и његово лишће; али Август је такође и Нина из *Галеба*, дјевојка налик лептиру купусару приљубљеном за Тригорина, крај зачараног језера. Било ми је немогуће разумјети Михаилово очајање и раздраженост због имена једног мјесеца, но то је само једна од похара које прате превод.

* * *

Збирка Јосифа Бродског *To Urania (За Уранију)* продужује овај изазов са сваким стихом, сваком синтагмом, сваким слогом. Несумњиво, савјестан преводилац ће истрајати у сличном изазову, али утисак је да Бродски жели да ову књигу читамо као поезију на енглеском, не као превод с руског. То са собом носи потешкоће, или чворове, али захвални смо што ти чворови постоје, што груби велур није изглачан флертовањем с уједначеним енглеским стилем, оним типом кобног поравнавања који је толико пута учинио да његови земљаци, Пастернак и Цветајева, па чак и један пјесник проблематичан као Манделштам, поприме у преводу глатки одсјај разгледница. Тип превода који доктора Живага претвара у Омара Шарифа.

*The month of stalled pendulums. Only a fly in August
in a dry carafe's throat is droning its busy hymn.¹*

¹ Преводима стихова које Волкот цитира на енглеском додајемо, поређења ради, и преводе с руског Марка Вешовића. Изузетак су пјесме које је Бродски написао директно на енглеском. „Мјесец

Ови стихови су из „Римске елегиије II“, и *prevodu samog autora*.² Мува, наравно, није „у“ Августу, већ је сам Август. Инсект персонификује мјесец, али без утврђеног пола. На енглеском, звук је андрогин: пол муве, за разлику од пола кућне помоћнице, није означен, ни значајан. Оно чему преводилац тежи је истовременост асонанци које се множе у реском шиштању енглеске именице. Сањивост, подвучена марљивошћу муве, зујање садржано у звуку ријечи *busy* и *its*, изобличени одјек ријечи *pendulum* у *hymn*, труд потребан од самог почетка стиха да се *the* продужи у *month*, све то на један маестралан начин, и на присвојеном језику, успоставља летаргију. Чак и грло бокала садржи прашњави ехо, ехо сувог грла читаоца у којем се комеша звук зујања инсекта. И сада се питамо да ли руски оригинал обилује сибилантима као енглески Бродског, а не обрнуто.

То није само за сваку похвалу, већ је запањујуће.

* * *

За једног пјесника преводити себе подразумијева не само други језик већ оно што превод буквално значи, прелаз на једно друго мјесто, прилагођавање нарави, сјенчење сензибилитета када се оригинална поезија заустави на граници гдје сваки пружени акредитив мора пажљиво, па чак и окротно, да прегледа не неки пријатељски или непријатељски настројени званичник, већ сам аутор. Ово је свакидашње искуство, ако појмимо поезију у оригиналу једноставно као еквивалент међуредне верзије, побољшане и дотјеране попут лажне фотографије на пасошу. Оно што је необично, и штавише изузетно, у том напору, јесте одлучност да се поезија пренесе, такорећи породи, са језика оригинала у поезију нове земље. Да се једном раду дају, истовремено, два матерња језика.

Огроман труд уложен у ову збирку био би довољно запањујући – јер Бродски је сложен и захтјеван пјесник – и да су ове пјесме тек одговорно, па чак и умјешно, преведене, али он их није превео колико изнова створио, постигнуће које од њега чини још већег пјесника него што смо то равнодушно спремни признати. Бити велики руски пјесник, Манделштамов наслједник, човјеку је сасвим довољно за један живот, али изнова створити, полазећи од руског оригинала, пјесму тако широку, тако ботанички прецизну, рима тако пријатних, као што је „Еклога V: Љето“, и онда помислити на дух Едмунда Спенсера како шуми иза њених страница, подсјетити се Китса и Клера на њиховом језику, то је више од техничког подвига адаптације. Један читалац ту не жуди за руским оригиналом, нема осјећај празнине, или да ту нешто недостаје и није пренесено. То је марљивост магије.

IV

*Summer twilight's fluttering window laces!
Cold cellars packed with milk jugs and lettuce,
a Stalin or a Khrushchev on the latest
news, jammed by cicadas' incessant rattle:
homemade bilberry jelly jars bat the rafters;
lime socks round apple orchard's ankles*

заустављених клатана. Тек једна мува у Августу / у сувом грлу бокала зуји своју упослену химну.“ Уп. „Мјесец замрлих шеталица (у августовској доби је / жуфра тек мува у грлу пљоске, сухе к томе)“.
(Прим. њев.)

² Осим гдје је другачије назначено, све преводе урадио је Бродски.

*look the whiter the darker it gets, like joggers
running beyond what the distance offers;
and farther still loom the real ogres
of full-sized elms in the evening's bluing.*³

“Eclogue V: Summer” (превели Џорџ Л. Клајн и пјесник)

Još više zadivljava odlučnost Brodskog da nastavi, da dubokim poštovanjem posveti, istoriju svog zanata, njegove svete, provjerene oblike na raznim jezicima, preko Vergilija i Spense-
ra, u odi i u eklogi, kao i u solidnoj, izrađenoj građi sopstvenih strofa. Džordž Klajn je koprevo-
dilac „Ekloge V“, ali svako ko je sarađivao sa Brodskim na prevođenju Brodskog zna da original
prolazi kroz haos transformacije. Dakle, rad se odvija kroz tri etape, čiji ritam drugi prevodilac
mora da prati: prva je međuredni prevod, druga transformacija, a treća, uz malo sreće i uz ne-
umornu disciplinu Brodskog, preobraženje.

* * *

Како се призива дух другог језика? Призива се кроз дивљење, кроз ону доброћудну
завист коју сви пјесници осјећају према великим пјесницима другог језика, и ово дивље-
ње може се продужити кроз памћење, кроз рецитацију, кроз превод, и кроз узоре које
може да користи за лични развитак на оба језика. Бродски је пјесник у изгнанству, не ро-
манописац или научник. Он је, као Пастернак, превео неколицину модерних америчких
и енглеских пјесника, као и Џона Дона; ипак, када одлучи да на енглеском напише једну
пјесму као што је елегија за Роберта Лоуела, нема ту ничега на што би се могло указати
као на подражавање или позајмљивање од других пјесника, укључујући Одена.

*In the autumnal blue
of your church-hooded New
England, the porcupine
sharpens its golden needles
against Bostonian bricks
to a point of needless
blinding shine.*⁴

Кад год Бродски зазвучи као Оден, то није имитација већ омаж, и омаж је отворено при-
знат. Тачније, његови текстови на енглеском одају почаст језику који воли колико и сопстве-

³ „Лепршаве чипкане завјесе љетњег сумрака! / Хладни подруми пуни крчага млијека и салате, / неки Стаљин или Хрушчов на посљедњим / вијестима, уз сметње непрестаног звекета цврчака: / тегле домаћег џема као шишмиши на гредама; / чарапе креча око чланака јабуковог врта // све су бијеље што више се мрачи, као џогери / који трче ван оног што даљина пружа; / а још даље над- носе се прави огри / пуних бријестова кроз вече што плави“. Уп. „Вијоре завјесе сумрака љетњих! / хладњак је препун крчага ледних, / стаљин ил хрушчов вијести посљедњих / које у треску цика- да се даве, / слатко што га од брусница праве / мјесних. Кречни премаз који ставе // на глежње јабу- ка у алеји, / што је тамније, тиме су бјељи, / а даље дижу се бармалеји / стварног дрвећа у индигу густом вечери.“ (Прим. Ырев.)

⁴ „У јесењој плавој / твоје Нове Енглеске / под капуљачама цркава, дикобраз / оштри златне игле / на бостонским циглама / до беспотребног / засљепљујућег блиставила.“ (Прим. Ырев.)

ни руски, и љубав према томе језику проширила је његову духовну биографију не оклијевањем емигранта, већ изненађујућом плаховитошћу. То је богатство које је зарадио изгнанством.

Манделштам, Пастернак, Цветајева, Ахматова, Мајаковски, ма шта да им је Русија урадила, остају у Русији, у језику родне земље. Случај с Бродским је другачији. Говору тијела једног плесача не треба превод, нити формулама научника; моћ романа може се докучити кроз радњу и ликове, али калемљење пјесничког инстинкта на политички бестјелесно, обесправљено стабло ума који нема другог пртљага до сјећања, захтијева енергију која мора прво зачудити себе.

Грамматика је облик историје, и Бродски, који преводи самог себе, то зна. Пошто је пјесник а не романописац, у реченици га не интересује радња, историја коју ослобађа граматика, већ радња која пониче из слога који се приближава, без обзира на пол руског мјесеца [*month*], или мушице [*moth*]. Када неки његов критичар каже: „Ово није енглески“, у праву је, али погрешно. У праву је у историјском, граматичком смислу ријечи, под чиме не подразумејем граматичке грешке већ одређени граматички тон. То није „прости амерички, који читати могу мачке и пси“,⁵ варварско, шовинистичко разметање пјесника као мислиоца масовика, као једносножног деспота; али исти критичар, у једно раније доба, могао је рећи исту ствар за Дона, Милтона, Браунинга, Хопкинса.

Енглески Бродског има један призив који је специфично његов, и то је често призив потешкоће. Требао сам написати „најпоштеније врсте потешкоће“, јер код пјесника постоје разне врсте поштења, варијације које могу постати – Оден је разорио сопствени стил да би их одстранио – лажи.

* * *

Још један начин на који се та потешкоћа олако омаловажава јесте назвати је „метафизичком“,⁶ и наравно, приписати опскурност грешкама у преводу. Али Дон је пјесник који такође преводи себе, који нам показује, док опкољава значење, напредовање те опсједи. Бродски чини исто:

*Thus, prey to speeds
of light, heat, cold, or darkness,
a sphere in space without markers
spins and spins.*

“Seven Strophes” (превео Пол Грејвс)⁷

⁵ Види Меријен Мур, „Енглеска“, стих 15. (Прим. њерев.)

⁶ Придјевом „метафизичка“ традиционално се обиљежава поезија Џона Дона и његових савременика Ендруа Марвела, Џорџа Херберта, Хенрија Вона и Ричарда Крашоа. Израз „метафизички пјесници“ овдје не упућује на филозофску природу поезије, већ на њен стил, односно на сложени, интелектуални квалитет стихова и појмова. У овом случају, може се рећи да придјев садржи и одређену негативну конотацију. Знаменити осамнаестовековни писац Семјуел Џонсон употребио га је у славном критичком дјелу *Животи пјесника* (1779–81). (Прим. њерев.)

⁷ „Тако, на милости брзине / свјетлости, врућине, студени ил’ таме / једна лопта у свемиру без обиљежја / врти ли се врти.“ Уп. „Тако, то бацив у жар, / у студ, у сјај, у тмине, / сред свемирске ширине / изгубљен врти се шар“ („Седам строфа“). (Прим. њерев.)

ili:

*Petulant is the soul begging mercy from
an invisible or dilated frame.
Still, if it comes to the point where the blue acrylic
dappled with cirrus suggests the Lord,
say, "Give me strength to sustain the hurt,"
and learn it by heart like a decent lyric.⁸*

"Sextet"

II

Узори Бродског, Овидије, Вергилије из периода *Георџика*, Проперције, чак и Пиндар у дугој оди „Литвански ноктурно“, пркосно су архаични; модерни пјесник рекао би чак уображено, перверзно. У овом добу које још осјећа мучнину од посљедица модернизма, од Паундових, Елиотових и Вилијамсових преврата, које брка класике са старином, добу које упоређује нормални или ненормални живот са идеалном али инертном прошлошћу, Бродски одолијева елегичним искушењима рушевина. Умјесто тога, он огрубљује њихову атмосферу ратоборношћу варвара из степа или шума или дрвених градова једне старије Русије. Он прошлост чујно жваће и гута. Пореди своје пропале зубе са Партеноном; његове статуе лишене су смоквиних листова, имају гениталије; али, наравно, ова вулгарност је поза. Боље и то него да жуди да прошлост нестане или да, попут Елиота и Паунда у свом бајроновском романтизму, прижељкује да се врати. Дроздови Бродског поју у „фризури“ чемпреса. Осим тога, његов пејзаж није ред срушених стубова с плавим морем у позадини; није племенска, предачка пустиња, већ пространство руралне Русије у сутону.

Сваки пјесник има својствени сумрак у души, и у случају Бродског, то није море боје вина што тамни, понад којег он јадикује за сунцем класичне империје на заласку, већ онај тренутак кад се елегије одапну са звучне виљушке неба и обзорја; оно што чујемо у његовим страницама јесте груби звук четинарске шуме кад заставе њеног троугластог дрвећа постану силуете и уроне у ноћ.

*Evening in the Empire,
In a destitute province. A conifer force
wades the Neman and, bristling with darkening lances,
takes old three-storied Kaunas...*

"Lithuanian Nocturne"⁹

⁸ „Плаха је душа што за милост моли / невидљив или проширени оквир. / Но ипак, ако дође до тога да плави акрил / цирусима посут наговијести Бога / кажи: 'Дај ми снаге да бол поднесем', / и научи то напамет кô пристојну пјесму“ („Секстет“). (Прим. њев.)

⁹ „Вече у Империји, / у осиромашеној провинцији. / Војска четинара / Њемен прелази преко газа / и, наострешивши мрка копља, / старо, троспратно Ковно у помрчини осваја“ („Литвански ноктурно“). Уп. „Касни вечер у империји, / у убогој провинцији. / Од чамовине / војска, која је на газу прешла Њемен, / најежена копљима, Ковно осваја сред тмине.“ (Прим. њев.)

Или пак пејзаж избијели у снијегу који све брише, док густа шума сиви из честара ћириличног писма у бјелину саме странице, на којој се глас пјесника промукло промиче у шапат.

*That's the birth of an eclogue. Instead of shepherd's signal,
a lamp's flaring up. Cyrillic, while running witless
on the pad, as though to escape the captor,
knows more of the future than the famous sibyl:
of how to darken against the whiteness,
as long as the whiteness lasts. And After.*

“Eclogue IV: Winter”¹⁰

Демократије су тиранске када се ради о њиховој умјетности. Њен најмање ризичан облик обезбјеђује опстајање републике, надзор, или признање, савршеног медиокритета, и за Бродског – који је писао под владавином двије самоидеализујуће демократије, Америке и Совјетске Русије – улога изгнаника може само постати мрачнија, и то не због тога што он не велича ниједну од њих, већ стога што наизглед пребива у сопственој земљи, и мрмља сложени монолог који не поједностављује оно на шта се односи, и чији се дух наизглед не жали, већ цијени то што је лишен свог наслеђа. Његова путописна не познају ни Свету земљу ни Земљу агностика, или, Его. Био би мањи пјесник када би профитирао на својој биографији – као руски Јевреј, амерички Рус, класични модернист – али тај его отворено, иритантно, не бира лакши пут: не каже *Non serviam*, јер *Non serviam* је мелодрама ега. Умјесто тога, он одбија срџбу, не ласка мучитељу или систему кривицом, нити се баца у испружене руке Кипа слободу јер могуће је да се плаши да ће га опећи њена бакља. Коначна иронија јесте да је его Бродског анониман: то га чини класичним. Не на племенит начин, јер његов глас лаје и завија, описује свог власника често као проћелаво гунђало, напраситог госта.

*These days the evening sun still blinds the tenements' domino.
But those who have loved me more than themselves are no
longer alive. The bloodhounds, having lost their quarry,
with vengeance devour their leftovers – herein their very*

*strong resemblance to memory, to the fate of all things. The sun
sets. Faraway voices, exclamations like “Scum!
Leave me alone!” in a foreign tongue, but it stands to reason.
And the world's best lagoon with its golden pigeon
coop gleams sharply enough to make the pupil run.
At the point where one can't be loved any longer, one,*

¹⁰ „Тако се рађа једна еклога. Умјесто сигнала пастира, / лампа се распламсава. Ћирилица, док безумна по / нотесу жури као гоничу да побјегне, / више зна о будућности од славне сибиле: / о томе како да потамни наспрот бјелине, / све док бјелина траје. И даље“ („Еклога IV: Зима“). Уп. „Тако се еклога рађа. Умјесто свјетлила / небеског, пали се лампа: ћирилица се, дјелом / грешним растура према пропису: крива ли је, / коса ли је, ал' знаде више но та сибиле, / о будућности. О том како црни се на бијелом, / зато што је бијело, и послјије.“ (Прим. њреџ.)

*resentful of swimming against the current and too perceptive
of its strength, hides himself in perspective.*

“In Italy”¹¹

Нешто налик мрзовољном Бајрону, довољно паметном да предвиди смицалице бирократске моћи, лута градовима *Ураније*. Том утиску донекле доприноси и метрика: дуги стихови са женском римом, у којима одјекује трострука рима руског оригинала, али који не посједују наративни полет *Дон Жуана* већ су нешто опуштенији, као у Клафовој *Amours de voyage*. Па ипак, укус огорчености ишчезава. Не осјећамо задах вина, нити се опијамо избављењем које нуди изгнанство. Преведени руски излаже се ризику са својом хексаметричном структуром рима, врстом метрике која се на енглеском обично везује за комични, пародични, или иронични садржај. Нема тог савременог енглеског или америчког пјесника који ће толико ризиковати: да буде сасвим озбиљан у коришћењу женске риме, и да покуша да достигне узвишени и племенити тон без лажне скромности каденце која замире, кончета који се лако повлачи. Двоструке риме и дуги стихови пријете савременим пјесницима енглеског језика сјеном Огдена Неша, да не говоримо о брбљивој прецизности Бајрона. Због тога је виспреност [wit] пошла куда и риме. Виспреност метафизичких пјесника, онако како је појми Елиот у есеју о Дону, јесте нешто на чему се сваки модерни пјесник испробао, али у већини тих стихотворенија нема историје поезије, нити осјећаја да се ради о једној епиграматичној загради; напротив, та заграда постаје предметом модерне пјесме.

Већина савремених стихова је поезија узгредних опасака, већина модерних пјесама могла би бити у загради. Интелектуална живост поезије Бродског сувише узнемирава чак и оне његове читаоце који су пјесници јер садржи историју заната, јер отворено обожава сопствено наслјеђе, али – у овоме је њена надокнада – та виспрености заснована је на ономе што су пјесници одувijek користили да унаприједи свој занат – на интелигенцији, резону, појму о савременој науци, и не толико на осјећају за прошлост колико на извјесности да је садашњост та која прошлост увијек рашчлањује. Због тога је Бродски од себе направио тако обимног пјесника; чини се да је написао толико пјесама, од којих су већина веома дуге, јер му служе као бастион, као утврђење против модерног. Таквој интелигенцији потребан је волумен колико и детаљи. Она је систем опасака које се надограђују, постепених опажања, и то не само кроз метафору, већ кроз посљедице метафоре, противречје које метафора може да произведе. Не може никада бити лијепа онако како се то од ње очекује, баш као што и Донове пјесме могу бити ружне.

¹¹ „Ових дана вечерње сунце још засљепљује домине зграда. / Ал’ они који су ме вољели више од себе / више живи нису. Гоничи, изгубивши плијен, / с још већом жестином отпатке прождиру – отуд изражена // сличност сјећању, судби свих ствари. Сунце / залази. Удаљени гласови, узвици као ‘Ђубре! / Остави ме на миру!’ на туђем језику, но сасвим разумљиво. / А најљепша лагуна на свијету са златним голубарником / блиста довољно оштро да зјеница засузи. / Кад више не можемо вољени бити, / презревши пливање узводно, и одвећ свјесни / јачине струје, кријемо се у перспективи“ („У Италији“). Уп. „Сад тамо залази сунце од ког каријатиде слијепе. / Али оних што су ме љубили више од самих себе / нема више међ живим. Изгубив контакт с објектом / гоњења, пси њушкају по огрисцима, јетко. // И у том им је сличност с памћењем и са животом ствари. / Залазак; гласови далеки, узвици типа ‘Гаде стари!’ / Одлази!’ на туђем нарјечју. Ал’ више до ичег поњатним. / И најљепша на земљи лагуна с голубњаком златним // снажно свјетлуца: сјенице засузише. / Човјек што живи до часа када не може више / да буде вољен, гадећи се пливати противу / побјешњелога протицања, крије се у перспективу“. (Прим. њрев.)

То је погубни примјер који Бродски поставља звању пјесника. Он указује колико смо нехајни, и стога ташти, као умови. Он враћа дисциплину ономе што би требала да буде, стваралачкој агонији. И урадио би исто то и без реквизита аутобиографије, без интернационалне драме прогонства.

* * *

Драма егзила прође: у случају Бродског, обје стране су је искоришћавале, земља која га је прогнала и земља која је изгнаника примила. Драма прође, а остаје њен бол, не театралност. Родитељи умиру, жалост разара, тиранин је безличан, ново зло је чиновник који предаје захтјев другом чиновнику – без кривице, безличност, нуле лицâ која не садрже ни личну одговорност ни првобитни гријех. Која земља им остаје? Матерњи језик. Матерња груди, виђена кроз сузе таква каква јесте, у самом начину на којем је изгнаник одражава када се устаје, једе, пише.

*The thought of you is receding like a chambermaid given notice.
No! Like a railway platform, with block-lettered DVINSK or TATRAS.
But odd faces loom in, shivering and enormous,
also terrains, only yesterday entered into the atlas,
thus filling up the vacuum. None of us was well suited
for the status of statues. Probably our blood vessels
lacked in hardening lime. "Our family," you'd have put it,
"gave the world no generals, or – count our blessings –
great philosophers." Just as well, though: the Neva's surface
can't afford yet another reflection, brimming with "mediogres."
What can remain of a mother with all her saucepans
In the perspective daily extended by her son's progress?*

„In Memoriam“¹²

И агонија се пооштрава ако знамо да је мајка и пјесникова природна мајка и његова родна Русија. Напредак сина је и напредак Русије.

¹² „Мисао на тебе повлачи се као отпуштена собарица. / Не! Као перон, са натписом ДВИНСК или ТАТРЕ у верзалу. / Али дрхтава и голема, чудна се лица назиру / и предјели, тек јуче у атлас унесени, / и испуњавају вакуум. Нико од нас не бјеше примјерен / статусу кипова. Вјероватно је нашим крвним судовима / фалио креч што очвршћава. 'Наша породица', како би ти рекла, / 'није свијету дала ни генерале, ни – богу хвала – / велике филозофе.' Боље је тако: површина Неве / не може поднијети још један одраз, медиогритетима се прелива. / Што остаје од мајке са свим њеним шерпама / у перспективи свакодневно продубљеној напредовањем сина?“ („In Memoriam“). Уп. „Мисао на тебе удаљава се као слушкиња ражалована, / не! као перон с натписом 'Вирица' или 'Тарту'. / Но примичу се лица што једна другим знана / нису, мјеста ко јуче унесена у карту / и испуњавају вакуум. Очито, нико од нас / неће постати споменик. Очито, нестацица / креча у нашим венама. 'У нашој породици – твој глас / узбуђено би наставио – 'није било ни војних лица / ни великих мислилаца'. Тачно: водама Невиним / слика би још једне ствари неподношљива била. / Гдје тамо да мати преживи, с тавама њезиним, / у перспективи што се животом сина продужила.“ (Прим. њрев.)

У „Литванском ноктурну“ Бродски пише једном другом изгнанику. Он полаже право на руску земљу као на димензију изван режима, изван туге коју дијели са прогнаним пријатељем Томасом Венцловом.

XI

*There are places in which
things don't change. These are a substitute
for one's memory. These are the acid
triumphs of fixative. There each mile
puts striped bars into focus...¹³*

Тутљиво, вечерње небо отворених уста дише над браздама ове строфе.

V

*Evening in the Empire,
In a destitute province. A conifer force
wades the Neman and, bristling with darkening lances,
takes old three-storied Kaunas; a blush of remorse
sweeps the stucco as darkness advances,
and the cobblestones glisten like bream in a net.¹⁴*

Пјесма ступа тмурно, мрмори као ријека, и завршава се без серафимског праска корнета из облака, без пантеистичке сентименталности у коју је њен тон могао да порине; уздижући се, штавише, има монотони звук истине који наводи читаоца да је научи напамет.

XXI

*In the sky
far above the Lithuanian hills
something sounding like a prayer
for the whole of mankind, droning cheerlessly, drifts
toward Kurshskaya Point. This is St. Casimir's
and St. Nicholas's mumbling in their unattainable lair
where, minding the passage of darkness, they sift*

---

¹³ „Постоје мјеста / гдје се ништа не мијења. Она су / замјена за сјећања. Она су кисели / тријумф фиксатива. Тамо свака миља / пругасте бранике у оштрији фокус доводи...“ Уп. „Постоји много мјесто / гдје ништа се не мијења. Свако је / надомјестак памћења, кисели тријумф фиксира. Тамо миља пред наглошћу бркљу спушта често.“ (Прим. њрев.)

¹⁴ „Вече у Империји, / у осиромашеној провинцији. / Војска четинара / Њемен прелази преко газа / и, наkostenивши мрка копља, / старо, троспратно Ковно у помрчини осваја. Руменило кајања / облива штучо док тама се ближи, / и облаци калдрме сјаје кó деверика у мрежи“. Уп. „Касни вечер у Империји, / у убогој провинцији. / Од чамовине / војска, која је на газу прешла Њемен, / најежена копљима, Ковно осваја сред тмине. / Креч зарумењен / у трокатницама и кó деверика се прелива / калдрмског облутка зър.“ (Прим. њрев.)

hours. Muse! from the heights where you
 dwell, beyond any creed's stratosphere, from your rarefied ether,
 look, I pray you, together
 with those two,
 after these pacified sunken plains' bard.
 Do not let handmade darkness envelop his rafter.
 Post your sentinels in his back yard.
 Look, Urania, after
 both his home and his heart.¹⁵

Прва пјесма у збирци, „24. мај 1980“, изашла је ван домета бијеса који може да произиђе из центра једне империје. Номадски Јеврејин је сам у својој пустињи, и оно што разјарује обојицу, и Јевреја по струци и онога који га по струци кињи, јесте то што искључени у пустињи ужива. „24. мај 1980“ је рођенданска пјесма; шаљива јеремијада. Изгнаник устукњује од колективног расног јецаја.

*I have braved for want of wild beasts steel cages
 carved my term and nickname on bunks and rafters
 lived by the sea flashed aces in an oasis
 dined with the-devil-knows-whom in tails on truffles.
 From the height of a glacier I beheld half a world the earthly
 width. Twice have drowned thrice let knives rake my nitty-gritty.
 Quit the country the bore and nursed me.
 Those who forgot me would make a city.
 I have waded the steppes that saw yelling Huns in saddles
 worn the clothes nowadays back in fashion in every quarter
 planted rye tarred the roofs of pigsties and stables
 guzzled everything save dry water.¹⁶*

¹⁵ „На небу / високо понад литванских брда / нешто што звучи кб молитва / за цијело човјечанство, невесело бруји / док плови ка Курској Коси. То Св. Казимир / и Св. Никола мрмљају у недоступној јазбини / гдје, обазриви на протицање таме, просијавају / уре. Музо! Са висина гдје / пребиваш, ван стратосфере ма које вјере, из твог префињеног етера, / припази, молим те, / са њих двоје / на барда ових припитомљених утонулих равница. / Не допусти да му рукотворени мрак кров прогута. / Постави му стражаре у дворишту. / Припази, Уранију, и на / дом му и на срце“. Уп. „Над бреговима Литве / нешто попут – за сав свијет – молитве / одјекује у тами: брундави, мукли, глуви, невесели тај / звук плови изнад насеља према Курској Коси. / То Казимир свјати / и Чудотворац Николај / хоће да им протекну сати / док чекају румени зимски освит. / Иза граница вјере, / из своје стратосфере, / Музо, збрини с њима / пјевача ових равница, у рукотворну таму / до кровља уроњенима, / пјевача смирених пејсажа. / И дом и срце нека му / окружи твоја стража.“ (Прим. ђрев.)

¹⁶ „У недостатку дивљих звијери, кавезима се супротстављах, / свој надимак и рок на причнама и гредама урезих, / живјех крај мора, у оazi извлачих асове, / и у фраку сам ђвао зна с ким вечерао тартуфе. / Са висине глечера пб свијета сагледах, ширину / земаљску. Двапут се утопих, а трипут су ми ножеви утрбу чешљали. / Напустих земљу што ме је изњедрила и одгојила. / Сачинили би читав град они који су ме заборавили, / газио сам кроз степе које видјеле су Хуне у седлима, / носио одјећу опет свугдје у моди, / сијао раж и катранио кровове свињаца и штала, / и наливао се свим сем сувом водом“. Уп. „Улазих у кавез мјесто звијери дивље, / рок и лозинку урезих чавлом у бараку, / играх рулет, поред мора живјех, / обједовах враг зна с ким у фраку. / Гледах пола свијета

„Сачинили би читав град они који су ме заборавили.“ Напустивши Русију с флашом вотке и без будућности на виду, и посматрајући из авиона док, као у изразу из једне раније пјесме, „градови црне као кавијар“, пјесма завршава с изгнаником који има нагон да поврати, јер му „смећу глину... трпају низ гркљан“. Оваква неучтивост иритира било који државу или расу.

Бродског би прогнали и из Августовог Рима, не само из Совјетске Русије, и чини се да, руку на срце, он сада преферира изгнанство. Најудаљеније изгнанство је смрт.

* * *

Његове пјесме проткане су осјећајем смртности. Вријеме хаба месо, кида вене по ша-ву, али нема душе да искорачи из згужваног, напуштеног тјелесног одијела, подрхтавајући лагана и прозирна попут лептира. За разлику од свог ментора Дона, Бродски остаје у јединој димензији коју познаје, ма колико да га збуњује, димензији искуства, безбудућег садашњег времена, димензији без васкрсења и без пророчанства. Сонети и фанфаре [*Sonnet and sennet*] проглашавају вјеру из увертира Донових почетних стихова, као кад пролазимо испред величанствених таписерија:

Since I am coming to that Holy roome,

...

*Death be not proud, though some have called thee
Mighty and dreadful...*

*At the round earths imagin'd corners, blow
Your trumpets, Angells...¹⁷*

Вјековима касније, рационална дијалектика наших модерних царстава, западних и оног источног, начинила је од те вјере пуку књижевност, учинила је поезију архаичном колико и таписерије: да је величанствена јесте, али није истина. Међутим, ни поезија ни Прошлост нису украс окачен на зиду, не само по његовом виђењу, већ ни у његовом тијелу. Болест баца сјенку на његову страницу, па ипак стихови не показују знакове панике. Напротив, солидно устројење његових строфа, сложене троструке риме, чврсти су, конкретни, а да им срце ниједном не прескочи посумњаваши на своје звање.

Па ипак, без чежње, ове пјесме садрже и анђеле, серафиме, не идеализоване као Рилке-ова бића, већ чињенична присуства, клизаче у бијелим борбеним униформама, шумове иза застора, или једноставно кипове. Ум Бродског улази у кипове без молитве да их преобрази. Серафими и чајници постају уобичајени у кући ума, и на спољашњим временским приликама:

*As though the mercury's under its tongue, it won't
talk. As though with the mercury in its sphincter,*

са ледничког виса, / Три пута тонух, двапут паран био. / Напустих земљу што бјеше ми сиса. / Тих што ме заборавише има за град цио. / Шврљах по степама што памте крике Хуна, / облачих што поново улази у моду. / Сијах раж, покривах тер-папиром гумна / и једино не пих суху воду.“ (Прим. *прев.*)
¹⁷ „Пошто стижем у ту собу свету“; „Не буди горда, Смрти, премда те неки зову / Силном и страшном...“; „Из замишљених кутова округле земље, / Затрубите, Анђели...“ (Прим. *прев.*)

*immobile, by a leaf-coated pond
a statue stands white like a blight of winter.
After such snow, there is nothing indeed: the ins
and outs of centuries, pestered heather.
That's what coming full circle means –
when your countenance starts to resemble weather,
when Pygmalion's vanished. And you are free
to cloud your folds, to bare the navel.
Future at last! That is, bleached debris
of a glacier amid the five-lettered „never.“
Hence the routine of a goddess, née
alabaster, that lets roving pupils gorge on
the heart of the color and temperature of the knee.
That's what it looks like inside a virgin.*

“Galatea Encore” (написано на енглеском)¹⁸

Лептир слеће на топ тенка и његова треперава крила чине се крхкијим, али само у извјесној мјери, јер лептири могу преживјети кишне олује захваљујући еластичности прилагођавања, препуштајући се природним силама, док се тенкови могу заглибити у сопственој тежини. У овоме је снага модерне руске поезије: њени пјесници посједују противрјечност лептира који слијећу на топове, њихова крхкост, која се супротставља наоружању совјетске машине, није неухватљива или нестварна, већ је природни израз бескрајних пољана, рецкавих шума. Лептир на бодљикавој жици је поезија Манделштама, поезија Ахматове је онај који трепери на дну затворског бедема гдје она иде у посјету сину; можемо додати и склопљена крила Цветајеве, која се објесила и тим очајним чином је ослободила своју душу. Кроз њих Русија остаје провинцијска, а провинцијалност јесте природна истина сваке поезије.

*There they are, blueberry-laden forests,
rivers where the folk with bare hands catch sturgeon
or the towns in whose soggy phone books
you are staring no longer; farther eastward surge on
brown mountain ranges; wild mares carousing
in tall sedge; the cheekbones get yellower
as they turn numerous. And still father east, steam dreadnoughts or cruisers,
and the expanse grows blue like lace underwear.*

“To Urania”¹⁹

¹⁸ „Кô да јој је жива под језиком, одбија да прича. / Кô да јој је жива у сфинктеру, непомична / крај језерца под копреном лишћа / стоји статуа, бијела кô каква зимска пепелница. / Након таквог снијега, стварно ничег нема: замршени / механизам вјекова, згњечена вријес. / Ето што значи начинити пун круг – / када ти црте лица времену сличе, / када Пигмалион нестане. И слободно можеш / наборе да бубриш, пупак да обнажиш. / Будућност најзад! Односно, изблиједјели одрони / ледника међу петословним 'никад'. / Отуда рутина богиње дјевојачког презимена / алабастер, која допушта зјеницама да блуде / по срцу боје и температури кољена. / Ето како је у унутрашњости једне дјевеице.“ („Галатејин бис“) (Прим. џрев.)

¹⁹ „Ено их, шуме крцате боровница, / ријеке гдје голих руку моруне хватају / или градови у чије буђаве именике / више не зуреш; даље ка истоку издижу се / смеђи вијенци планина; раскалашне

Ратни бродови су као тенкови чији отисци су бразде, и далеко, нерадознано срце те земље, њени коњи што трче у круг и жбунови боровница, игноришу их. Русија је превише пространа да прихвати ограничења ма ког режима, а лептири су, у сваком случају, ближи земљи.

*Touch me – and you'll touch dry burdock stems,
the dampness intrinsic to evenings in late Marchember,
the stone quarry of cities, the width of steppes,
those who are not alive but whom I remember.*

“Afterword” (превели Џејмс Гамбрел и пјесник)²⁰

Ово је лептир који слијеће на тенковску куполу у Авганистану, али кога тај тенк носи са собом, јер он је тежина, блатњава бара, постојано надлажење и незграпно кретање у амбициозно осмишљеним пјесмама Бродског. Широке бразде усјечене њиховим проласком нису глатке. Њихова тежина некада кочи, стење, брзине запињу, док крчи пут кроз драче тачка зареза. Ми се пропињемо, застајемо и гурамо са стиховима, али они увијек изађу на чистину. Изабрали су тај тешки терен.

Управо се овој тежини, ширини, неминовности правца пјесници разних језика диве код Бродског, чији узор је херојски: регрутовао је сам себе и свакодневно војује без потпоре икакве армије, изузевши утваре најбољих пјесника соја, из ма ког доба које га дозива. Његова земља не може га напустити ништа више него што поезија Августовог доба може протјерати Овидија. Он има своју непромјенљиву Русију, и управо пошавши од ње, од њежности њене дјеце, Цветајеве, Ахматове, од емацериације Манделштама, његове пјесме дотичу нас својом снагом, крхкошћу и солидарношћу.

*One more Christmas ends
soaking stripes and stars.
All my Polish friends
are behind steel bars,
locked like zeros in
some graph sheet of wrath:
as a discipline
slavery beats math.*

...

Deeper than the depth

дивље кобиле / у високом шашу; јагодице жуте / док постају бројнице. А још источније, парни дредноти или крстарице, / и пространство плави попут веша од чипке“ („За Уранију“). Уп. „Гле шума, у њима боровница многа, / ријека гдје руке моруну ловише, / град у чијем именику твога / броја нема. Даље, к југу, то јест, више / ка југоистоку, смеђост горе ови, / коњи пржевљаци иду кроз шаш. Лица / жуте. Даље – плове линијски бродови / и простор се плави ко веш пун чипкица.“ (Прим. њев.)

²⁰ „Додирни ме, и суве стабљике чичка дираш / влагу својствену вечерима позног мартембра / каменолом градова, пространство степа / и оне којих живи нису али их се сјећам“ („Поговор“). Уп. „Дирни ме – и сухи ћеш чичак да дирнеш, / влагу, што с вечери ил' у подне се јави, / каменолом града, степе ширне, / оне што су мртви ал' их не заборавих.“ (Прим. њев.)

*of your thoughts or mine
in the sleep of death
in the Vujek mine;
higher than your rent
is that hand whose craft
keeps the others bent –
as though photographed.*

*Powerless is speech.
Still, it bests a tear
in attempts to reach,
crossing the frontier,
for the heavy hearts
of my Polish friends.
One more trial starts.
One more Christmas ends.*

“A Martial Law Caro” (написана на енглеском)²¹

Није све пјесме у збирци *To Urania* превео Бродски. Будући да се ради о тако захтјевном и вишестраном пјеснику, захвални смо за позамашни труд, и у доста случајева одану прецизност и анонимност „Горбунова и Горчакова“ Херија Томаса (пјесме од четрдесет страница преведене у римованим строфама) као и за рад Џејмија Гамбрела, Џејн Ен Милер, Џорџа Л. Клајна, Алана Мајерса и Питера Франса. Преводиоци су се прилагодили темпераменту збирке не придајући јој сопствене особености, и чињеница да *To Urania* има тако уједначен звук свједочи о њиховој транспарентности. Истина је да овдје нема ниједне пјесме једнаке чуду адаптације које је Ричард Вилбур постигао са „Након шест година“ у претходној збирци, *Врсџе речи*, ипак та збирка имала је не сасвим пожељну разноврсност једне антологије Бродског виђеног кроз очи савремених америчких пјесника. *To Urania* је цјеловитија, и управо то обogaђује не само њену изворну књижевност већ и књижевност земље у којој нас један очито велики пјесник, једна узвишена интелигенција, додирује и међу нама хода прерушен у још једног грађанина.

Изворник: “*Magic Industry [on Joseph Brodsky]*”, у: *Derek Walcott, What the Twilight Says: Essays*, Faber & Faber, London, 1998, сџр. 134–152.

(Са енглеској превела **Марија Берјам**)

---

²¹ „Још један пролази Божић / звијезде и пруге натапајући. / Сви моји пољски другови / су иза решетака, / затворени као нуле на / милиметарском папиру бијеса: / као дисциплина / ропство надмашује математику. // ... Дубље од дубине / твојих ил' мојих мисли / јесте сан смртни / у руднику Вујек; / виша но твоја кирија / је рука чија вјештина / је да друге држи погнуте – као на фотографији. // Говор је немоћан. / Па ипак, успјешнији од сузе / у настојању да допре, / мимо граница, / до тешких срца / мојих пољских другова. / Још један процес почиње. / Још један пролази Божић.“ („Коленда Војног суда“) (Прим. њрев.)